

ALÁCS MÁRTON

Ortodox keresztény védszentünnepek a Csepel-szigeten

Bevezetés

Munkám témáját a Csepel-sziget területén élő görögkeleti vallású lakosok védszentünnepei, valamint az azokkal kapcsolatos néphagyományok szolgáltatják. A Csepel-sziget ortodox vallású lakóinak nagy része szerb nemzetiségű, kisebb része pedig bolgár. A szocializmus időszakában a szigetre költözött oroszok és a görögök száma mára már alaposan megfogyatkozott. Önálló identitásuk megőrzésének érdekében rendkívül fontos ápolniuk vallási néphagyományaikat, mivel ezek különböztetik meg őket a környezetükben élő más, főként magyar nemzetiségű lakosoktól. A szerb nyelvben a védszentünnepeket *Slavaknak* nevezik. A család védőszentjének ünnepét, a pátrusnapot általában *Slavanak*, *Krsna Slavanak*, vagy *Krsno Imenek* hívják. A búcsú szerbül *Crkvena Slava*, míg az iskola védőszentjének ünnepe *Školska Slava*.

Kutatásomat Lórév és Szigetcsép görögkeleti vallású szerb nemzetiségű, Makád református magyar, Ráckeve ortodox szerb és katolikus magyar, illetve Lórév ortodox bolgár nemzetiségű lakói között folytattam. Kutatásom központja Lórév község volt, ahol a falu többsége még ma is a Szerb Ortodox Egyház híve. Munkámhoz a témában eddig megjelent hazai és külföldi, szerb, horvát, angol és magyar nyelvű publikációkat használtam fel, valamint a Lóréven, Szigetcsépen, Ráckevén, Budapesten és Makádon készült interjúimat, leírásaimat.

A Csepel-sziget görögkeleti vallású lakóinak történelme

A Csepel-sziget egész területe a mai Pest megyében található. A második világháború előtt a sziget vallásilag és etnikailag is igen soknemzetiségűnek számított. Szigetszentmiklós, Szigethalom és Makád többségében magyar, Szigetújfalu, Szigetszentmárton és Szigetbecse német, Tököl rác,¹ Lórév szerb, Szigetcsép és Ráckeve pedig vegyes nemzetiségű település volt. Ezen kívül számos

¹A tököli római katolikus vallású délszlávokat nevezik szerbnek, horvátnak, rácnak, vagy rác-horvátnak is. Kutatásaim során megfigyeltem, hogy a Csepel-sziget egyéb településeiről származó délszlávok főként szerbnek nevezik őket. A 2001-es népszámlálási adatok szerint Tökölön 341-en vallották magukat horvátnak és 66-an szerbnek. Forrás: HORVÁTH M. FERENC: *Ráckevei kistérség: (4307): Apaj, Áporka, Délegyháza, Dömsöd, Dunaharaszti, Dunavarsány, Halásztelek, Kiskunlacháza, Lórév, Majosháza, Makád, Ráckeve, Szigetbecse, Szigetcsép, Szigethalom, Szigetszentmárton, Szigetszentmiklós, Szigetújfalu, Taksony, Tököl.* Bp., 2004.

bolgár nemzetiségű főként kertészettel foglalkozó ember is élt itt. A magyarok többségében református, a szerbek és a bolgárok ortodox, a németek, illetve a rácok római katolikus vallásúak voltak.

Ma a Csepel-sziget nagy részén főként különböző vallású magyarok élnek, Lórétet kivéve, ahol többségben vannak a görögkeleti vallású szerbek.

A Kárpát-medence területére a szerb hadak 1389-es rigómezei vereségétől kezdve érkeztek szerb nemzetiségű betelepülők.

A török időkben a sziget folyamatosan lakott terület volt. Az 1440 körül Ráckeve és környéke települt jelentősebb számú szerb lakossággal. Egyes források szerint I. Ulászló király telepített szerb anyanyelvű lakosokat 1444-ben. Ez volt a Csepel-szigetre érkező szerbek első hulláma, akik az Al-Duna menti Kevéről² érkeztek.³ A betelepülés oka feltehetően a török seregek balkáni előrenyomulása volt.

A 15. században Ráckeve települt szerbek a Magyar Királyság Boszniával és Szerbiával határos területeire honvédelmi célokból beköltöztetett délszláv lakossággal ellentétben nem láttak el határvédelmi feladatot. A Csepel-szigetre érkező telepesek elsősorban kereskedelemmel foglalkoztak. A ráckevei szerbek szabadon, vámfizetés terhe alól felmentve járhatták az országot, így a város hamar felvirágzott. I. Mátyás király felesége, Beatrix királyné hívására itáliai kőművesek érkeztek a városba, hogy kiépítsék a késő gótikus stílusú belvárost.⁴ Ebben az időszakban épült meg Ráckeven az 1487-ben felszentelt, gótikus stílusú Nagyboldogasszony, vagy Isten Anyja Elhunyt szerb ortodox templom.

1690. április 6-án Lipót császár az 1688-as balkáni hadjárat sikerein febuздulva felhívást intézett „*Szerbia, Albánia, Moesia, Bulgária, Illíria, Raska és Macedónia*” népeihez, hogy amennyiben csatlakoznak a császáriak törökellenes hadjáratához, a Habsburg Birodalom megvédi őket a törökök bosszújától. A szerbek a vesztes hadjárat után erre hivatkozva kezdték meg a Habsburg Birodalom területére történő bevándorlásukat. 1690. augusztus 21-én Lipót császár kiváltságlevelet adományozott a szerbeknek, melyben vallásszabadságot, valamint a Julianus-naptár használatára való jogot adott nekik. A törökök bosszújától rettegő szerb nemzetiségű lakosok tömegesen hagyták el otthonaikat, hogy tőlük északra, a Habsburg Birodalom területén találjanak új hazára. Ekkortól indul meg a szerbek nagyszámú letelepedése a Bácskában, valamint a Magyar Királyság egyéb területein.⁵

A szerbek Csarnojevity Arzen ipeki pátriárka vezetésével indultak útnak és főként a Habsburg Birodalom magyarlakta, vagy korábban magyarlakta, de a törökdúlás hatására elnéptelenedett területeire menekültek. A legtöbben Koszovó, valamint a Szandzsák területéről érkeztek. Ezt a szerbek *Nagy költözés*nek, szerb nyelven *Velika seoban*ak nevezik.⁶ A *Nagy költözés* egészen Szentendréig vezetett.

²Egyéb neve 1899-ig Temeskubin, mai neve Kevevár, szerbül Kovin.

³http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/szerbek/a_szerbek_magyarorszagon/index.htm (a letöltés ideje: 2014. január 05.)

⁴BATIZI LÁSZLÓ ISTVÁN: *Csepel-sziget a Duna öln.* Szigetszentmiklós, 2009. 6.

⁵Főként a Duna mentén, valamint a mai Tolna és Baranya megyék területén telepedtek le.

⁶KISS MÁRIA: *Délszláv szokások a Duna mentén.* Bp., 1988. 15.

A bevándorlók egyes csoportjai továbbutaztak Esztergom, Komárom és Győr felé. Sok betelepülő indult el még út közben a Dunától távol eső magyar városokba: Szegedre, Szabadkára, Kecskemétre, vagy Miskolcra.

A *Nagy költözés*kor sok szerb települt Lórévra, Csépre, Ráckevére, Becsére és Makádra. A Csepel-szigetre érkező, hegyvidéki életmódhoz szokott délszlávokat meglehetősen mostoha körülmények fogadták. Szokatlan volt számukra a hideg tél, valamint a sík terep egy teljesen más állattartási formát követelt meg tőlük, mint a hegyvidék. A *Nagy költözés* időpontját illetően a kutatók a mai napig nincsenek egységes állásponton. Egyes kutatók szerint 1691-ben volt,⁷ mások szerint 1690-ben.⁸

A 18. század elején a Csepel-szigetre érkezett szerbek Ráckeven, Csépen, Tökölön és Lóréven éltek jelentős számban, létszámuk Szigetbecsén, Szigetszentmártonban és Makádon elenyészővé vált. A lórévi szerbek közül sokan először Szigetbecsén telepedtek le, csak 1705 körül Szigetbecse német telepésekkel való benépesítésekor költöztek tovább Lórévre,⁹ ahol az 1990-es évek végéig több Becseics vezetéknevű szerb család is élt.¹⁰ A tököli szerbek kiváltságok reményében a katolikus vallásra tértek.¹¹ Lórév és Szigetcsép új telepesei hitük megvallása érdekében saját erőből templomot építettek.

Szigetcsépet korai források Szent-Mihály néven említik. A falu a török időkben elnéptelenedett, 1690-ben népesült be újból a szigetre érkező szerb nemzetiségű betelepülőknek köszönhetően. A falu lakói közül sokan a 18. század elején más vidékekre költöztek, helyükre német anyanyelvű, római katolikus vallású lakosok érkeztek.¹² Egy 1731-es pravoszláv összeírás szerint Rácalmásan nyegyvennégy, Lóréven huszonegy, Adonyban tizenkilenc, Szigetcsépen pedig tizennégy szerb család élt.¹³ Szigetcsép régen közvetlenül a Ráckevei-Duna partján terült el. 1838-ban az árvíz szinte teljesen elpusztította a falut. A községet ezután a Csepel-sziget belső területén építették újra.¹⁴ Az 1894. augusztus 30-án, Lóréven bekövetkezett hatalmas tűzvész a falu csaknem összes épületét elpusztította. A tűzvész előtt a falu halmazos szerkezetű településnek volt mondható. Ezután alakult ki Lóréven a szabályozott utcarend, ami három párhuzamos utcából áll. Ez a jelleg egészen mostanáig megmaradt. Szintén a tűzvész után nyerte el mai formáját a lórévi ortodox templom is. Szigetcsépen 1870-ben pusztított tűzvész, melyben a falu építményeinek nagy része elpusztult. 1876-ban a települést ismét előntötte az árvíz, ezek után építették fel a házakat védő gátat, amit főként szegedi és bezdáni kubikusok építettek.¹⁵ A 19. század végétől Lórévre, valamint Szigetszentmiklós környékére – az Amerikába kivándorolt különböző etnikumú népesség helyére – szép számmal költöztek bolgár nemzetiségű kertésszel foglalkozó lakosok is.

⁷KISS M.: i. m., 15.

⁸SZALAY LÁSZLÓ: *A Magyarországi szerb telepek jogviszonya az államhoz*. Pest, 1861. 5.

⁹PÁPAI KÁROLY: *A Csepel-sziget és lakói*. Bp., 1890. 17.

¹⁰Saját gyűjtés, Lórév, 2014.

¹¹Őket ma hivatalosan rácnak, vagy horvátnak nevezik.

¹²PÁPAI: i. m., 16–17.

¹³LAKOS ÁGNES: *Lórév*, Bp., 2007. 25–33.

¹⁴HORVÁTH M. F: i. m., 123.

¹⁵Uo.

Az 1880-as lakossági összeírás szerint Lórénnek 585 lakosából 24 magyar, 2 német és 544 horvát-szerb nemzetiségű lakosa volt. Mivel az összeírás szerint a falunak 552 görögkeleti vallású lakója volt, következtethetünk a bolgárok jelenlétére is.¹⁶

Szintén az 1880-as összeírásban szerint Ráckeve 5463 lakosából 5060 magyar, 127 német és 59 horvát-szerb nemzetiségű személy szerepel. A görögkeleti vallásúak száma 107 volt, akik részben bolgárok, részben magukat magyarnak valló szerb származású ráckeveiek lehettek. Szigetcsép 977 lakosából 40 magyar, 685 német és 207 horvát-szerb nemzetiségű volt, ugyanekkor 210 fő görögkeleti vallású személyt vettek számba.¹⁷

Jelentős számú délszláv lakosság élt még Tökölön is. Az 1880-as összeírás adatai szerint a település 1664 lakosából 999 magyar, 107 német és 470 horvát-szerb nemzetiségű volt. A falu közel teljes lakossága, 1579 fő római katolikus vallású volt, görögkeleti vallású személy ekkor már nem élt a faluban.¹⁸

A Csepel-sziget teljes lakosságának száma 1880-ban 16858 fő volt, ebből 10212 fő volt magyar, 4337 fő német, 1490 fő pedig horvát, vagy szerb nemzetiségű. A Csepel-sziget görögkeleti vallású lakóinak száma az összeírás idejében 880 fő volt.¹⁹

1905-ben Mata Kosovac szerb nemzetiségi képviselő a következőket jegyezte le Lóréről: „*Lórén 5 külföldi él, 651 ortodox szerbet számoltam még és 22 bolgár férfit, akik saját kertészettel rendelkeznek Pest környékén, de ide nősültek, itt állandó lakosok, jól beszélnek szerbül és ugyanúgy ünneplik védszentünnepeiket mint mi.*”²⁰

Az első világháborút követő határrendezések alaposan megbolygatták a Csepel-szigeten élő délszláv nemzetiségű lakosok életét. Az újonnan keletkezett délszláv állam a Magyarországról a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság területére betelepülő délszláv anyanyelvű lakosoknak földterületeket és jobb megélhetést ígért. Ennek következtében az 1920-as években megindult a szerbek és horvátok tömeges kivándorlása, ami 1924-ben érte el a csúcspontját. Ekkor Georgije Zubković budai szerb ortodox püspök közbenjárására az akkori Magyarországon élő szerbek hetven százaléka a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságba költözött.

1924-ben a lórévi szerb családok egyharmada, mintegy kétszáz ember vándorolt ki a délszláv állam területére.²¹ Ráckevéről ugyanebben az évben tizenhárom szerb család, köztük az ortodox pap és családja költözött a mai Vajdaságba. Ráckeven ezután öt szerb család maradt, a papi teendőket pedig a lórévi plébános látta el.²²

¹⁶PÁPAI: i. m., 18–19.

¹⁷Uo.

¹⁸PÁPAI: i. m., 19.

¹⁹PÁPAI: i. m., 19.

²⁰DAVIDOV, DINKO: *Sveštenički opisiu Selima Lovri i Pomazu 19, 5. godine*. In: Sentandrejski zbornik, 2, SANU, Beograd, (1992). 237–241. Saját fordítás. Az eredeti szöveg: „*Stranaca u Lovri imade 5, ostali 651 su pravoslavni Srbi, ova sam ubrojao i 22 Bugarina, koji imaju svoje bašte u okolini Pešte ali odave su oženjeni, ovde stalno prebivaju, govore dobro srpski i slave krsno ime kao mi.*”

²¹LAKOS: i. m., 58.

²²Saját gyűjtés, Ráckeve, 2014.

A Lóréven élő ortodox vallású keresztények a Szerb Ortodox Egyház tagjai. Habár a magyarok száma az utóbbi időben erősen megemelkedett a faluban, még mindig az ortodox keresztények teszik ki a település közel kétharmadát. Főként szerbek lakják a falut, de néhány bolgár család is él Lóréven. A magyar nemzetiségű lakosok református, illetve római katolikus vallásúak. Régen rendkívül ritka volt az eltérő vallásúak közötti vegyes házasság, ma azonban a faluban szinte minden család vegyes vallású és etnikumú.²³

Ma Lóréven működik szerb tanítási nyelvű iskola, szerb kisebbségi önkormányzat, illetve 2011-ig itt volt megtalálható a Magyarországi Szerb Színház. A lóréviek nagy része ma is anyanyelvként beszéli a szerbet, de második nyelvként beszélik a magyart is. Ma Lórév Magyarország egyetlen szerb többségű települése.

Ráckeve a 20. századra alaposan megfogyatkozott a szerbek száma. Sok ráckevei magyar családnak van szerb eredetű vezetékneve, a református temető mögött található öreg temetőben pedig több olyan 19. századbeli magyar nyelvű sírfeliratot látni, amin az elhunytaknak szerb eredetű vezetékneve van. Ma már Ráckeven kevés szerb él, ők is szinte kivétel nélkül vegyes családokban.

A Ráckevei járás területén, – amely magába foglalja Ráckevét, Lórét, Szigetcsépet, Dömsödöt, Kiskunlacházát, Apajt, Áporkát, Makád, Szigetbecsét, Szigetszentmártont, valamint Szigetújfalut – a 2011-es népszámlálási adatai szerint 30 997 magyar, 319 szerb, valamint 66 bolgár nemzetiségű lakos él.²⁴

Szintén a 2011-es népszámlálási adatok szerint Szigetcsép 2317 lakosából 117 nem római katolikus, görög katolikus, református, evangélikus, vagy izraelita vallású, hanem „más felekezethez” tartozik. Ráckeve 8674 lakosából 77 személy tartozik „más felekezethez,”²⁵ míg Lóréven 307 lakosból 181 a „más felekezethez” tartozók száma.²⁶

A család védőszentjének ünnepe

A család védőszentjének ünnepe, szerbül *Krsna Slava*, *Krsno Ime*, vagy egyszerűen csak *Slava*, ami keresztelési ünnepet²⁷ jelent. *Krsno Ime*nek nevezik a védőszentet, akinek napján ünnepli az adott család a pátrusnapját. Ez a Szerb Ortodox Egyház híveinek egyik legfontosabb ünnepe, sokak szerint pedig a legfontosabb, legszebb, legszentebb ünnep.²⁸ A Csepel-szigeten szerb nyelven általában *Krsna Slavanak* nevezik. A magyar nyelvű szakirodalomban meglehetősen ritkán találkozhatunk ezzel az ünnepel.

²³Saját gyűjtés, Lórév, 2011, Makád, 2011.

²⁴http://www.terezvaros.hu/testuleti/nepsz2011-3/pdf/nepsz2011_03_13.pdf (a letöltés ideje: 2014. február 08.)

²⁵Feltehetően a 77 „egyéb vallású” ráckevei lakos nagy része nem a Szerb Ortodox Egyházhoz tartozik, hanem különféle kiségyházakhoz.

²⁶Forrás: A 2011-es népszámlálási adatok. URL: www.parokia.hu/upload/nepszamlalas.xls (a letöltés ideje: 2014. március 18.)

²⁷A *slava* szó a szerb nyelvben pontosan fordítva dicsőséget jelent.

²⁸Saját gyűjtés, Csepel-sziget, 2011–2014.

A pátrusnapokra használt magyar nyelvű megnevezés sem egységes. Kiss Mária 1984-es *Családi védszentünnepek* című munkájában, valamint az 1988-ban megjelent *Délszláv szokások a Duna mentén* című művében a védszentünnep szót használja.²⁹ Lakos Ágnes patriumos napoknak nevezi a Lórévi görögkeleti vallású családok védőszentjeinek ünnepnapjait.³⁰

Munkámban elsősorban a pátrusnap elnevezést fogom használni, mivel a Csepel-szigeten végzett kutatásaim tapasztalatai szerint az ott élő görögkeleti vallású lakosok magyar nyelven leginkább ezt a szót használják erre az ünnepre.³¹ A Csepel-szigeti ortodoxok a *Krsna Slava* magyar megfelelőjeként gyakran használják még a patrónusnap, háziszent, családi ünnep, védőszentnap és a pátriusnap szavakat is.³²

A Csepel-szigeti szerbek a védőszent szóra a magyar nyelvben a patrónus szót használják, ami feltehetően a szerb *patron svetac*ból³³ ered. Valószínűleg innen származhat a pátrusnap megnevezés is. Ez nem az év egy meghatározott napjához kapcsolódik, hanem mindig az adott család védőszentjének napjához kötődnek. A Csepel-szigeten minden a Szerb Ortodox Egyház kötelékébe tartozó családnak van ilyen típusú ünnepnapja.

A pátrusnapok kialakulásáról több teória is született. Az egyik elmélet szerint a szokás eredetét a halottkultuszban kell keresnünk, amelyre a kereszténység is rányomta a bélyegét; egy másik feltételezés szerint a római ősök tiszteletével kapcsolatos halottkultuszban gyökerezik az ünnep eredete. A pátrusnapok kialakulásával kapcsolatos leggyakoribb feltételezés azonban az, hogy az ünnep szerb ortodox eredetű, és az egyes családoknak, nemzetségeknek kereszténnyé válásával kapcsolatos időpontokhoz kötődik.³⁴

A lórévi szerbek szájhagyománya szerint az ünnep kialakulása a szerbek a kereszténységgel való megismerkedéséhez vezethető vissza. A keresztség felvételét megelőzően a szerbek pogányok voltak. Amelyik szent ünnepnapján vette fel az illető család őse a keresztény hitet, az a szent lett az adott család védőszentje, pátrusnapjukat pedig ennek a szentnek az emléknapiján ünneplik meg.³⁵ A szokásról szóló első történeti forrás a mai Macedónia területéről való, a 10. századból.³⁶ A pátrusnap feltehetően a 14–15. századtól számít a Szerb Ortodox Egyház egyik legfőbb – hivatalos – ünnepének.³⁷ Nem véletlenül tartja egy szerb mondás, hogy „*Gdje je Slava, tu je srbin*”,³⁸ ami annyit jelent, „ahol pátrusnap, ott szerb is van.” Érdekes, hogy az ünnepet ismerik és meg is tartják a Magyarország területén élő

²⁹KISS M.: i. m., 111–115.

³⁰LAKOS: i. m., 97.

³¹Saját gyűjtés, Csepel-sziget, 2011–2014.

³²Saját gyűjtés, Csepel-sziget, 2011–2014.

³³A védőszent szerb nyelvű elnevezése.

³⁴KISS M.: i. m., 111.

³⁵Saját gyűjtés, Lórév, 2014.

³⁶DROBNJAKOVIĆ, BORIVOJE M.: *Etnologija naroda Jugoslavije*. Beograd, 1960. 236.

³⁷KISS M.: i. m., 111.

³⁸MYLONAS, CHRISTOS: *Serbian Orthodox Fundamentals*. Bp., 2003. 56.

római katolikus vallású bunyevácok is.³⁹ A Csepel-szigeten a lórévi bolgárok szintén átvették ezt az ünnepet a szerbektől, ennek valószínű oka az, hogy az ott élő bolgár nemzetiségű lakosok nem a Bolgár, hanem a Szerb Ortodox Egyház hívei.⁴⁰ A Szerb Ortodox Egyház kötelékébe tartozó családoknál házasság esetén a feleség átveszi a férj családjának pátrusnapját. Abban az esetben, ha a férfi nem görögkeleti vallású, és családjának nincs pátrusnapja, a feleség családja védőszentjének ünnepe lesz a család védőszent-ünnepének napja.

A Szerb Ortodox Egyház hívei a család védőszentjének napja mellett tartanak más védőszent-ünnepet is. Ezen ünnepek közül a legfontosabb a templom védőszentjének napja, melyet szerbül *Crkvena Slavanak* neveznek. A Csepel-szigeti szerbek a magyar nyelvben általában a magyarból átvett „búcsú” szóval jelzik ezt az ünnepet.

Fontos még megemlíteni az iskolák védőszentjének ünnepét, amelyet szerb nyelven *Školska Slavanak* neveznek. *Školska Slava* minden szerb nyelven oktató iskolában január 27-re, Szent Száva napjára esik, mivel a Szerb Ortodox Egyházban Szent Száva az iskolák védelmezője.

Csepel-szigeti pátrusnapok

Egy lórévi szerb mondás úgy tartja: „*Ko krsni slavu slavi tome i pomaže.*” Magyar nyelvre ezt úgy fordíthatnánk, hogy „aki a pátrusnapját megtartja, azt a védőszentje is megsegíti.”⁴¹ Az ünnepségek Lóréven és Szigetcsépen a védőszent napját megelőző délutánon kezdődnek, amikor a családok előkészülnek másnapra: takarítanak, pakolnak, felkészülnek a vendégek fogadására. Ekkor a pap ellátogat azon családok házaiba, akiknek az azt követő napon lesz a pátrusnapjuk. A délután folyamán ezekben a házakban szenteltvízzel és füstölővel megszenteli a ház – család védőszentjét ábrázoló – ikonját és megáldja a lakóit is. A pátrusnap reggelén a védőszentjüket ünneplő családokhoz vendégségbe érkező barátok, rokonok pálinkával és egyéb szeszes italokkal köszöntik az ünnepeltek. Régebben ilyenkor kizárólag pálinkát ittak, de ma már előfordul, hogy más, az üzletekben megvásárolható italokkal köszöntik a háziakat. Szintén az utóbbi időben vált divattá, hogy a pátrusnapokon felszolgált pálinkát, Szerbiában beszerezhető különleges pálinkásüvegekben tárolják. Ezekben az üvegekben fából faragott kereszt található.

A pátrusnapok reggelén minden alkalommal van nagymise. A Szerb Ortodox Egyház szabályai szerint a szentek ünnepnapjai parancsolt ünnepeknek⁴² számítanak. Ezeket az ünnepeket a katolikus egyházzal ellentétben mindig a napjukon ünneplik meg szentmisével és munkaszünettel. Az ünnepi misén a falu

³⁹KISS M.: i. m., 112.

⁴⁰Saját gyűjtés, Lórév, 2011.

⁴¹Saját gyűjtés, Lórév, 2011.

⁴²A parancsolt ünnepek olyan napok, melyeket szentmisével és munkaszünettel kell megszentelni. Az ünnep saját hibából történő elmulasztása az egyház szabályai szerint súlyos bűnnek számít.

hívó lakosságának nagy része részt vesz. Ilyenkor a pátrusnapjukat ünneplő hívek a templomban gyertyát gyűjtanak, majd a pap a mise folyamán köszönti az ünnepeelt családokat. A mise után az ünnepség a házaknál folytatódik. Az ünnepeelt családot rokonaik, barátaik látogatják meg: kizárólag a közeli rokonok és a család legjobb barátai. Lóréven az ünnepeelt családoknak illik meghívniuk pátrusnapi ünnepségükre a falu papját, mivel Lórév kis falu, és a templomba járó hívek mind ismerik a falu plébánosát.⁴³ A pátrusnapokra a szerb, valamint bolgár házigazdák és családjaik rendszerint ünnepi ebéddel készülnek, amelynek első fogása a húsleves, amit különféle sütek követnek, amikhez paradicsomszószt kínálnak. Emellett még gyakran főznek pörköltöt és a töltött káposztát. Az ebéd végén különféle sütemények kerülnek az asztalra.

A böjt idején tartott pátrusnapokat böjtös ünnepeknek nevezik. Régen ezeken a napokon húst nem fogyaszthattak, ezért főként halból készítettek ételeket, süteményeket sem sütöttek, de a fiatalabb generációk már nem tartják ezt a hagyományt. A böjtös ünnepek közül a legjelentősebb Szent Miklós napja (december 19.). Sok lórévi családban a böjtös pátrusnapkor két féle ebédet készítenek: az egyik a már fent említett fogásokból áll a másik pedig főleg halászléből és sült halból.⁴⁴

Manapság a Csepel-szigeten élő ortodox keresztény családoknak sokszor nem sikerül ezekre az alkalmakra összegyűlniük. Míg régen a pátrusnapokra az egész nagycsalád összegyűlt, ma főként az idősebb generációk tudják ezt az ünnepet a szokásoknak megfelelően megtartani. Mivel a Csepel-sziget ortodox keresztények által leginkább lakott részein meglehetősen kevés munkalehetőség akad, ezért a helyiek főleg Budapestre és környékére járnak dolgozni. A munkahelyeken pedig sokszor nem adnak szabadnapot a lórévi és szigetcsépi lakosoknak, hogy a védőszent-ünnepeiket családtagjaikkal tölthessék.⁴⁵

A védőszentnap másnapján tovább folytatódik az ünnepség. A pátrusnap másnapját szerbül *Pojtajenek* nevezik.

Ráckeveén ma már nem élnek őslakos pravoszláv szerbek. A ráckevei ortodox keresztények általában szülőfalujukban Lóréven, vagy Szigetcsépen, ünneplik pátrusnapjaikat.

A Lórévi templom búcsúja

A búcsú, a templom védőszentjének ünnepe az ortodox keresztények számára is nagy jelentőséggel bír. Jelentős eseménynek számít a helyi identitás és a közösségi összetartozás szempontjából.⁴⁶

⁴³Szigetcsép nem rendelkezik saját ortodox plébánossal, a papi teendőket a lórévi szerb plébános látja el.

⁴⁴Saját gyűjtés, Lórév, 2014.

⁴⁵Saját gyűjtés, Lórév, 2014.

⁴⁶BARTHA ELEK: *Vallási terek szellemi öröksége*. Debrecen, 2006. 118.

A templombúcsú szerb nyelven *crkvena slava*, ami magyarul templomi ünnepet jelent. A lórévi szerb dialektusban azonban a búcsút a magyarból átvett „*bučura*“ kifejezéssel illetik.⁴⁷ A Lórévi templom védőszentjének ünnepe, azaz a lórévi templom búcsúja eredetileg minden évben Nyári Szent Miklós ünnepére, május 22-re esett, melyet szerb nyelven *Letnji Sveti Nikolanak* neveznek.

Az 1924-es kivándorlások után azonban a lórévi egyházközség átvette a ráckevei szerb templom búcsúját, így az 1920-as évektől a lórévi nagybúcsút Nagyboldogasszony, szerbül *Velika Gospojina* ünnepén, Augusztus 28-án tartották. Ennek oka, az első világháború utáni időszakban Lóréven dúló szegénység volt. Lórév lakosságának többsége mezőgazdasággal foglalkozott, az embereknek csak augusztusra, az aratások utánra lett pénze az ünneplésre.

Ma Lórév e szempontból sajátos helyzetben van: minkét templombúcsút megünneplik. Május 22-én tartják a Nyári Szent Miklós napi, augusztus 28-án pedig Nagyboldogasszony napi templombúcsút. A májusi búcsú rövid és visszafogott, míg a Nagyboldogasszony napi hosszú és helyt ad különböző zenés-táncos mulatságoknak is.

A Nyári Szent Miklós napi búcsú (Bučura na blagdanu Letnjeg Svetog Nikole) – május 22.

Nyári Szent Miklós napján a Szerb Ortodox Egyház Szent Miklós földi maradványainak 1087-es Bariba szállítására emlékeznek.⁴⁸

Nyári Szent Miklós napján a pap ünnepi misét mond a templomban. A mise közben a hívek a pap vezetésével, a *litijan*nak nevezett egyházi zászlókat tartva, a főtéren található kereszthez mennek, ahol a pap kalácsot és *koljivot* szentel. Az ünnepi kalácsot és a cukorral, néha fahéjjal és mazsolával is ízesített főtt búzát, azaz a *koljivot* előzőleg az az évi koma, vagy szerbül *kum* készíti el. A komát minden évben búcsúkor választják a következő évre.

A mise után a falu lakói a templom kertjében pálinkával köszöntik egymást, majd hazamennek és elfogyasztják az ünnepi ebédet. A május 22-i búcsúi ünnepség Lóréven általában a búcsúi ebéddel zárul.⁴⁹

A Nagyboldogasszony napi lórévi búcsú (Bučura na blagdanu Velike Gospojine) – augusztus 22.

Korábban a búcsúi ünnepség a reggeli istentisztelettel, *jutrenjevel* kezdődött. Ma a templomban szentmisével veszi kezdetét az ünnep. Mise előtt egy erre a célra megbízott ember, a koma fonott kalácsot és *koljivot* készít. Az ünnepi mise végén a pap, a Szent Miklós napi szertartáshoz hasonlóan a főtérnél lévő keresztnél megáldja a kalácsot és a *koljivot*. Ezután kezdetét veszi a búcsúi körmenet, melynek során pap egy temetési éneket

⁴⁷PRELIĆ, MLADENA: *Srbi u selu Lovri u mađarskoj tokom dvadesetog veka*. Bp., 1995. 271.

⁴⁸Saját gyűjtés, Lórév, 2011.

⁴⁹Saját gyűjtés, Lórév, 2014.

is elénekel a község halottainak emlékére. A körmenet alatt a hívek végig a magasba emelik a *litijan*ak nevezett egyházi zászlókat.

A körmenet végén a pap megáldja az első és a második világháborúban elesettek emléktábláját, mely a templom oldalában található. Előfordul, hogy az az ünnepi misét egyszerre három vagy négy pap is celebrálja. Az ünnepi szentmisén és körmeneten sokan részt vesznek Lórév és a környező falvak református és katolikus vallású lakói közül is, valamint az ország minden pontjáról érkeznek pravoszláv vallású, főként szerb nemzetiségű vendégek.

Estefelé vecsernye van a templomban. A vecsernye után megkezdődik a búcsúi bál. Ilyenkor zenekar érkezik, és hajnalig tartó zenés-táncos mulatság veszi kezdetét.

Búcsú másnapján szintén ünnepi misét mond a pap, de ezen ma már csak az idősebb lórévi görögkeleti vallású hívek vesznek részt. Régen a nagybúcsúi ünnepségsorozat három napig tartott, és minden nap volt ünnepi mise is. Egyes adatközlőim emlékeznek arra, hogy valamikor a búcsú egy hétig is eltartott.⁵⁰

Az 1924 előtti időkben a lórévi hívek közül sokan minden évben eljártak megünnepelni a ráckevei szerb templom búcsúját.

A szigetcsépi búcsú

Szigetcsép templomának védőszentje Decsáni Szent István, vagy szerb nevén Sveti Stefan Dečanski, aki III. István Uros néven, szerb királyként uralkodott 1321-1331-ig. Sikeres csatái mellett legjelentősebb tette az 1327-ben, Koszovó-Metohijában, Ipek (Peć) városának szomszédságában található Decsáni kolostor megalapítása volt. A szerbek Decsáni Szent István napját *Mratindannak* hívják, Decsáni Szent Istvánt pedig sokszor *Sveti Mratanak* nevezik. A szigetcsépi templombúcsút minden évben *Mratindankor*, november 24-én tartják.

A Mratindani búcsú (Crkvena Slava na Mratindanu) – november 24.

Minden évben, november 24-én tartja a Szerb Ortodox Egyház Decsáni Szent István ünnepét, vagy szerb nyelven a *Mratindant*. A szigetcsépi Decsáni Szent István templomnak ezen a napon van a búcsúja.

A búcsú megünnepelésének módja Szigetcsépen több változáson ment keresztül a 20. század folyamán. Mára a búcsúi mise ünnepélyes jellege megmaradt, a mise utáni mulatságok azonban háttérbe szorultak, visszafogottabbá váltak.

Régen a búcsúi ünnepségsorozat *jutrenjevel* kezdődött, de mióta a falu görögkeleti szerb temploma nem rendelkezik saját plébánossal, Szigetcsépen egyáltalán nem tartanak *jutrenjet* semmilyen alkalommal.

Délelőtt tíz órakor kezdődik az ünnepi, búcsúi szentmise. A mise általában másfél óráig tart és több pap celebrálja. Radovan Savić szigetcsépi-lórévi

⁵⁰Saját gyűjtés, Lórév, 2011.

plébánoson kívül rendszeresen érkezik misézni Dalibor Milencovici százhalmabattai ortodox plébános, a budapesti szerb templom papja, a szentendrei püspök, valamint két-három pap Szentendréről. Sokszor tér vissza búcsúi alkalmakra misézni Gálicity Vojiszláv korábbi szigetcsépi szerb plébános.⁵¹

A mise után a családok hazatérnek, hogy elfogyasszák az ünnepi ebédet, a Szigetcsépi Szerb Egyházközség ilyen alkalmakkor szintén ünnepi ebéddel látja vendégül a szentmisén szolgálatot teljesítő papokat. Az ebéd után a Szentendréről érkező papok és szerzetesek általában elindulnak haza, a hívek pedig újra a templomba vonulnak, hogy folytassák a Decsáni Szent István napi, búcsúi ünnepségsorozatot.

Decsáni Szent István napjának délutánján, 3 órakor a templomban búcsúi vecsernyét mondanak. A papok Szigetcsépen, a vecsernyén áldják meg a búcsúi koma (*kum*) által már előzőleg elkészített ünnepi kalácsot, valamint a *koljivot*. A vecsernyén körmenet nincs, érdekesség, hogy Lórévvel és Ráckevével ellentétben Szigetcsépen a búcsúi szentelményeket a templomban áldják meg.⁵²

Búcsúi komát, szerb ortodox hagyományoknak megfelelően itt is minden évben újat választanak. A búcsúi koma régebben csak görögkeleti vallású, szerb nemzetiségű szigetcsépi lakos lehetett. Ma a komának nem feltétlenül kell szigetcsépi lakosnak lennie, de valamilyen családi kötelék kell, hogy kösse a faluhoz.⁵³

A vecsernyét követő búcsúi bált egészen a kétezres évek közepéig szokás volt Szigetcsépen tartani. A délutáni vecsernyének, valamint a bálnak a templom közelében lévő egykori szerb iskola, a mai Vuk Karadžić Szerb Klub épülete adott helyet. Ilyen alkalmakkor éjszakába nyúló zenés-táncos mulatságot rendeztek a szigetcsépiek. A bálba népzenekezt volt szokás hívni. Amennyiben az egyházközség anyagi helyzete ezt megengedte a búcsúi zenekart Szerbiából hívták. Több alkalommal hívták meg zenélni a Halász László által vezetett, tamburás délszláv népzenei játszó tököli Kolo együttest is. A legutóbbi időkig sokszor hívtak a szigetcsépi búcsú utáni bálba lórévi délszláv népzenekezt.⁵⁴

A kétezres években a Szigetcsépi Szerb Ortodox Egyházközség kísérletet tett a búcsúi bál szombatra való áthelyezésére, de megítélésük szerint így sem volt elég nagy érdeklődés a rendezvény iránt, így a szigetcsépi búcsúi bálók néhány évvel ezelőtt megszűntek.

Ma a búcsúi vecsernye után a hívek és a vendégek a templom udvarán található egykori paplakba vonulnak, ahol egyfajta állófogadást tartanak. Süteményeket, italokat szolgálnak fel. A felszolgálat általában a Szigetcsépi Szerb Ortodox Egyházközség szervezi, a pálinkát és a bort pedig a búcsúi koma hozza. A vecsernye utáni búcsúi állófogadás általában két-három óra hosszúra tart.⁵⁵

⁵¹Saját gyűjtés, Budapest, 2014.

⁵²Saját gyűjtés, Budapest, 2014.

⁵³Előfordult például olyan is, hogy egy szigetcsépi lány Horvátországba ment férjhez, majd az egyik évben a férje vállalta el a komaságot.

⁵⁴Saját gyűjtés, Budapest, 2014.

⁵⁵Saját gyűjtés, Budapest, 2014.

A búcsúi istentiszteleteken, valamint a vecsernyét követő fogadáson részt vesznek református, valamint római katolikus vallású, magyar és német nemzetiségű, valamint a Szigetcsép Duna parti részén élő, görögkeleti vallású, orosz származású szigetcsépi lakosok is. A falu polgármestere, képviselőtestülete, az iskola igazgatója, valamint a Szigetcsépi Német Kisebbségi Önkormányzat tagjai minden évben hivatalosak a búcsúi fogadásra.⁵⁶

A fogadás után ma Szigetcsépen véget ér a Decsáni Szent István napi búcsúi ünnepség.

A ráckevei búcsú

A ráckevei Isten Anyja elhunytja szerb ortodox templom búcsúját Nagyboldogasszony napján, a Gergely-naptár szerinti augusztus 28-án tartják. Ezen a napon a Szerb Ortodox Egyház Szűz Mária mennybemeneteléről emlékezik meg.

A Nagyboldogasszony napi ráckevei búcsú (Crkvena Slava na blagdanu Velike Gospojine, vagy Hramska Slava na blagdanu Velike Gospojine) – augusztus 28.

Minden évben a Gergely-naptár szerinti augusztus 28-án, Ráckevén, reggel általában fél kilenc körül gyülekeznek a Magyarország különböző részeiről érkező szerb nemzetiségű, görögkeleti vallású hívek, valamint a szerbiai zárándokok. Általában 150-200 ember gyűlik össze, hogy megünnepelje a ráckevei szerb ortodox templom védőszentjének ünnepnapját.

Reggel kilenc órakor nagymise kezdődik, melyet több, általában hat-hét pap celebrál. A szentmisét bemutató papok a hívekkel együtt érkeznek, általában ők a zárándoklat vezetői. A ráckevei templom búcsújának ünnepi szentmiséjét bemutató papokhoz sokszor a budai szerb ortodox püspök is csatlakozik. Az ünnepi mise hosszú, általában két-három óráig is eltart. A szocializmus időszakában az ünnepi misét csak egy pap tartotta, Bajront Sándor lórévi szerb plébános.⁵⁷

A mise végén ünnepi körmenet van, a hívek a templomkertben található kereszthez vonulnak, kezükben a *litijakat*, valamint az eget jelképező sátrat tartva. Régen a hívek ilyenkor háromszor körbejárták a templomot.

A keresztnél a búcsúi komának vendégül kell látnia a híveket. A vendégvárás abból áll, hogy a koma elosztja a hívek között az általa készített *koljivot*, valamint az ünnepi kalácsot. Ráckevén a búcsúi koma általában nem a város lakói közül kerül ki. Minden évben, Nagyboldogasszony napján megválasztanak egy jelenlévőt, akinek a feladata lesz a következő évben a vendégvárás.

⁵⁶Saját gyűjtés, Budapest, 2014.

⁵⁷Saját gyűjtés, Ráckeve, 2014.

A ráckevei búcsúba a Csepel-sziget minden görögkeleti vallásúak által lakott településéből érkeznek hívek. Általában olyan lórévi, vagy szigetcsépi szerbek, akiknek rokonuk él Ráckevén.

A mise után az emberek hazamennek, ahol elfogyasztják az ünnepi ebédet. Régen a lórévihez hasonlóan a ráckevei búcsú is két-három napig tartott, azonban a ráckevei szerbek nagy részének 1924-es kivándorlásával a búcsú időtartama megrövidült zenés-táncos jellegük megszűnt.

Az iskola védőszentjének napja a Csepel-szigeten

Az iskola védőszentjének napját szerb nyelven *Školska Slavanak* nevezik. A Szerb Ortodox Egyház hagyományai szerint minden iskolának, ahol szerbek, szerb nyelven tanulnak Szent Száva - szerb nyelven *Sveti Sava* - a védőszentje. Szerbiában 1827-ben hivatalosan is bevezették az iskolai pátrusnapokat.⁵⁸

Szent Száva, vagy szerzetessé válása előtti nevén Rastko Nemanjić, Stefan Nemanja szerb nagyzsupán harmadik, legkisebb fia volt. Apjával közösen alapította az Athosi kolostort, amely mai napig is a szerbek egyik legnagyobb zarándokhelye. 1219-ben a niceai pátriárkától megkapta a Szerb Ortodox Egyház önálló státuszát. A pátriárka szerb érsekké is kinevezte.

Írói munkássága jelentős, egyházi, liturgikus könyveket, vallásos himnuszokat írt. Sokan a szerb kultúra atyjának Szent Szávát tartják.

Szent Száva napját a Szerb Ortodox Egyház január 27-én tartja. Ezen a napon ünnepi pátrusnapját a Lórévi Szerb Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Óvoda is.

Szent Száva napja Lóréven (*Školska slava u Lovri*)

A feljegyzések szerint Lórévnek már a 18. század második felében saját iskolamestere volt. A szerb egyházi iskolát egyes források szerint 1862-ben, mások szerint 1866-ban építették. Az 1948-1949-es tanévben az addig egyházi iskolát államosították, majd 1990-ben az önkormányzat tulajdonába került.⁵⁹ A lórévi általános iskolában a mai napig is szerb nyelven folyik az oktatás.

Szent Száva napjának reggelén a lórévi templomban ünnepi misén vesznek részt a hívek. A mise után a nép a *litijakat*, az egyházi zászlókat tartva a templomtól nem messze, a Dózsa György és a Csarnojevity Arzén utcák találkozásánál megtalálható általános iskolába vonul.

Az iskolában található Szent Száva nagyméretű ikonja. A pap itt megáldja a *koljivot* és az ünnepi kalácsot, melyet előzőleg az első osztályos gyermekek szülei készítettek el. Ez a hagyomány adatközlőim szerint már a 19. század végén is jelen volt a faluban.⁶⁰

⁵⁸TODOROVICH, JOVAN: *Serbian Patron Saint (Krsna Slava)*. Merrillville, 1978. 9.

⁵⁹LAKOS: i. m., 68-70.

⁶⁰Saját gyűjtés, Lórév, 2014.

A szentelés után az iskolás gyermekek különféle Szent Száváról, vagy Szent Szávához szóló verseket mondanak.

Iskolai pátrusnapok a Csepel-sziget más településein

Ráckeve

Ráckeven a templomkertben volt megtalálható a szerb egyházi iskola. 1924-ben, mikor a ráckevei szerb családok nagy része elhagyta az országot a tanító és családja is a kivándorlókkal tartott. Az egykori iskolaépületben lakik ma a ráckevei szerb templom szerzetesapja, Andrija Pandurović. Ráckeven így 1924 óta nem tartanak iskolai pátrusnapokat.⁶¹

Szigetcsép

Szigetcsépen a Szerb Ortodox Egyház tulajdonában lévő, szerb tanítási nyelvű iskolát szintén az 1948-1949-es tanévben államosították. A rendszerváltás után az iskolaépület visszakerült a Szerb Ortodox Egyház tulajdonába. Ma az iskolaépületben nem folyik tanítás, az objektum napjainkban a Vuk Karadžić Szerb Klubnak ad otthont.

Szigetcsépen korábban, Gálity Vojiszláv plébánossága idején a Szent Száva napi ünnepi misén is, valamint a volt iskolaépületben is volt Szent Száva napi kultúrprogram. Gálity Vojiszláv személyesen készítette fel a gyermekeket az előadásokra.

Később Mártity Miroszláv és Káplán Pál idejében már csak a szerb klubban mondtak a mise után verseket a gyermekek Szent Száváról.⁶²

Az utóbbi években Szent Száva napján, Szigetcsépen már ünnepi szentmise sincsen. Azok, akik Budapesten dolgoznak és idejük is megengedi, a budapesti szerb templomban vesznek részt a Szent Száva napi ünnepi misén. Vannak, akik ilyekor megtekintik a budapesti Nikola Tesla Szerb Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium Szent Száva napi ünnepi műsorát.⁶³

Összegzés

Munkám témáját a Csepel-szigeten ünnepelt pátrusnapok, védőszent ünnepek szolgáltatták. Dolgozatom főként a szerb nemzetiségről szól, de említést tettem a Csepel-szigeti bolgárokról, valamint a szerb-magyar (ortodox-katolikus) vegyes házasságban élő magyarokról is.

⁶¹Saját gyűjtés, Ráckeve, 2014.

⁶²Saját gyűjtés, Szigetcsép, 2014.

⁶³Saját gyűjtés, Budapest, 2014.

Munkám célja volt bemutatni a Csepel-szigeti ortodoxok családi, templomi és iskolai védőszentünnepeit, az azokkal kapcsolatos szokásokat, valamint azoknak változásait a történelmi események hatására.

Megállapíthatjuk, hogy a Lóréven élő pravoszlávok régmúltbeli védőszentnapi hagyományaik közül sokat megőriztek a mai napig. Ennek elsősorban oka, hogy ellentétben a legtöbb magyarországi szerbvel vagy bolgárral, a lórévi görögkeleti vallású hívek saját falujuk templomában, saját egyházközösségükben élhetik meg vallásosságukat.

A szigetcsépi szerbek a templom és a család védőszentjének napját ünneplik meg a mai napig. Szent Száva napi ünnepség néhány éve már nincs a faluban. Mivel Szigetcsépen még mindig több mint száz görögkeleti vallású, szerb nemzetiségű lakos él, a védőszentnapi szokások még egy ideig biztosan fennmaradnak a faluban.

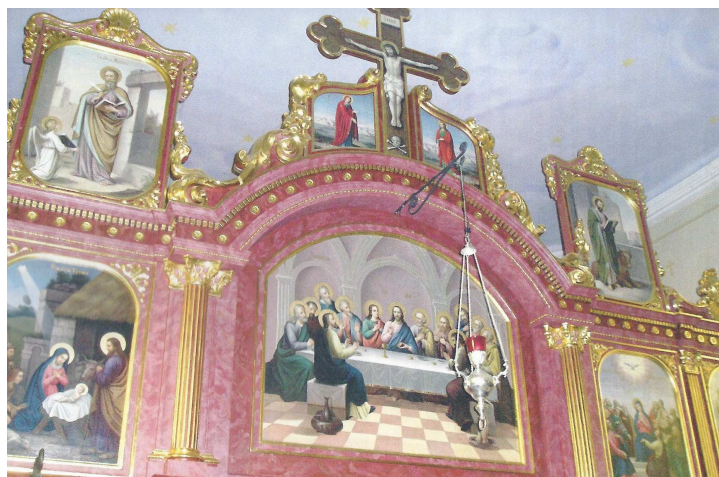
Ráckeve ma már elenyésző mennyiségű szerb él. A még ott élő görögkeleti vallású lakosok is nagyrészt más falvakból származnak, ünnepeiket általában szülőfalujukban tartják meg. Sok ráckevei szerb származású lakos ma már nem beszéli a délszláv nyelvet, vallása római katolikus, vagy református.

Sajnos, mint a magyarországi vidéket általában, Lórév és Szigetcsép szerb nemzetiségű lakosait is fenyegeti az elöregedés veszélye. A fiatalok inkább elhagyják falujukát, a nagyvárosba költöznek, vagy olyan helyekre, ahol több a munkalehetőség. Azonban egy-egy nagyobb ünnepen, búcsúkor, karácsonykor, húsvétkor, vagy pátrusnapkor visszatérnek a faluból már korábban elköltözött hívek, így a lórévi pravoszláv szerb és bolgár, valamint a szigetcsépi ortodox szerb vallási néphagyományok tovább tudnak élni a községekben. A ráckevei búcsú pedig a szerbiai és magyarországi ortodox szerb zarándokoknak köszönhetően továbbra is meghatározó eseménye lehet a Csepel-sziget délszláv kultúrájának.

Képmelléletek

1. kép. A lórévi Szent Miklós szerb templom.

2. kép. A lórévi templom ikonosztáznak részlete.

3. kép. A szigetcsépi Decsáni Szent István szerb templom.

4. kép. Decsáni Szent Istvánt ábrázoló festmény a szigetcsépi szerb templomban.

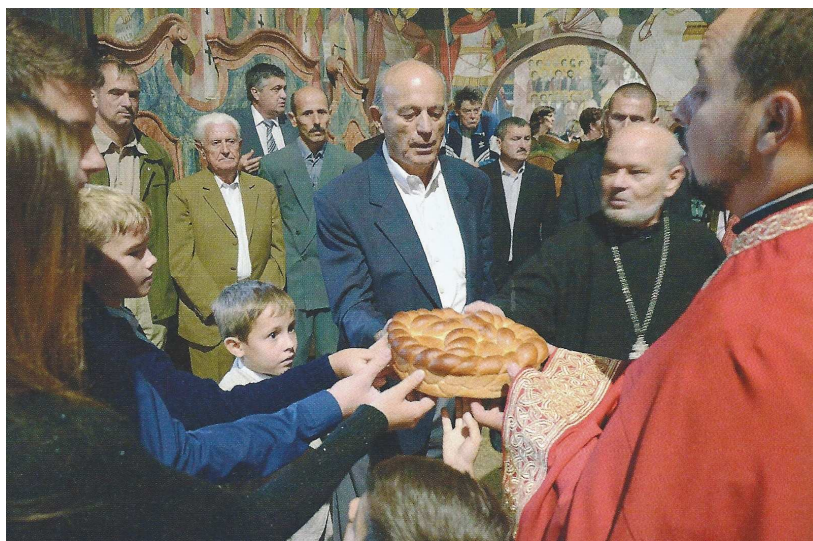
5. kép. A ráckevei Nagybaldogasszony szerb templom.

6. kép. A ráckevei szerb templom freskójának egy részlete.

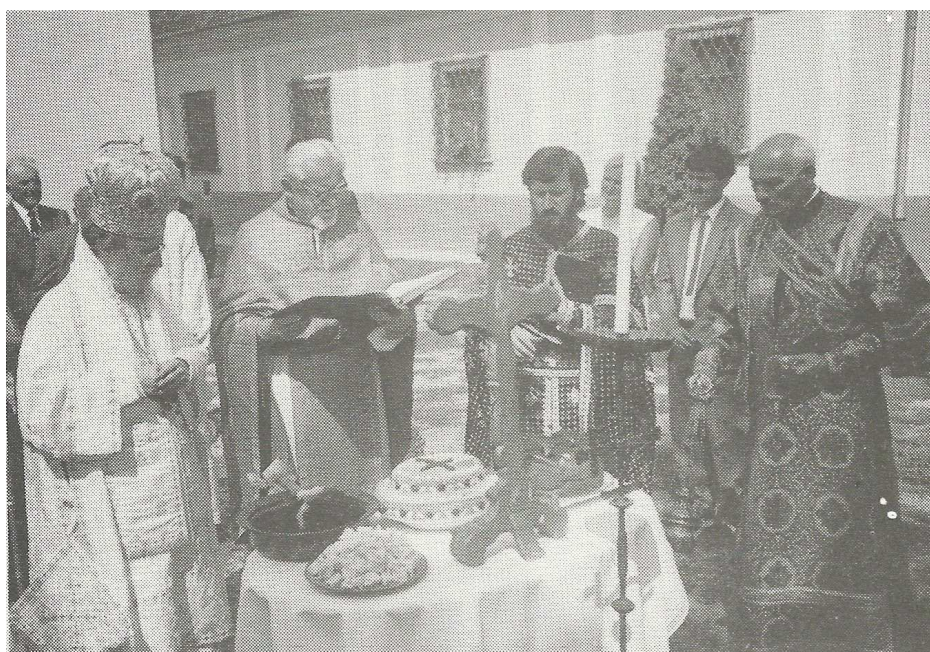
7. kép. A világháborúban elesettek emlékműve Lóréven, amelyet a pap búcsúkor megáld.

8. kép. A ráckevei búcsú egyik jelenete (2013).

9. kép. A ráckevei búcsú egyik jelenete (1990).

10. kép. Az ünnepi kalács és a koljivo megszentelése Ráckevén (1990).

11. kép. Vonulás az ünnepi miséről az iskolába Szent Száva napján (Lórév, 1991).

12. kép. Školska slava Lóréven, Mártity Miroszláv plébános beszéde (1991).

Képek forrása

1., 3. kép: Dujmov Milán, Szalai-Nagy Márta: *Magyarországi ortodox templomok*. Bp., 2010. 110., 121.

2., 4., 6., 8. kép: Bekič, Boris (Szerk.): *Srpski kalendar za prostu 2013. godinu*. Bp., 2012. 27., 25., 19., 194.

5., 7. kép: Saját felvétel, Ráckeve, Lórév, 2012.

9-12. kép: PRELIC, Mladena: *Srbi u selu Lovri u mađarskoj tokom dvadesetog veka*. Bp., 1995. 258., 258., 252., 252.